

KOCSIS LAJOS

A Csíki Lapok „pártsemleges” időszakának (1889–1898) politikai irányultsága

Figyelmen kívül hagyva az első székelyföldi újság, a *Hadi Lap* 1849-es megjelenését, a csíki sajtókiadás a környező megyékhez képest viszonylag későn indult meg, hiszen 1882-ig a vármegyében nem működött nyomda.¹ Az 1880-as évek második felében megjelenő első sajtótermékek, a *Gazdasági Értesítő*, valamint *Az Igazság* jellegüknél fogva, illetve megjelenésük gyakorisága miatt (a gazdasági, illetve egyházi témájú közlőny havonta látott napvilágot) azonban nem „csillapíthatták” a helyi ügyek iránt egyre jobban érdeklődő olvasóközönség információéhségét. Mivel elsősorban a népes csíkszeredai értelmiségi-hivatalnoki rétegnek volt egyre nagyobb szüksége egy vegyes tartalmú közlőnyre, az új lapalapítás az ő összefogásuk eredménye volt. A Györgyjakab Márton kiadásában megjelenő és csíkszeredai nyomdájában előállított *Csíki Lapok* mutatószámával 1888 karácsonyán ismerkedhetett meg a környék olvasóközönsége, majd 1889. január 2-án napvilágot látott a lap első száma is. Az alcíme szerint „társadalmi, közgazdasági és szépirodalmi heti lap” története igazolta az életre hívásánál bábáskodók elvárásait: bizonyította életképességét a *Csíki Lapok* nemcsak a csíki lakosság mindennapjainak részévé vált, hanem vidéki mércével mérve sikeres üzleti vállalkozásnak is bizonyult.

Csík vármegye mindmáig leghosszabb életű lapjának történetében (1944-ig volt jelen a helyi sajtópiacra) több, jól elkülöníthető szakaszt különböztetünk meg. Bár a vegyes tartalmú hetilap nyolc év után politikai tartalommal is bővült, ez igazi változást nem hozott az újság életében. Az első komolyabb átalakuláson tulajdonképpen a 11. évfolyamtól esett át, amikor dr. Fejér Antal, az új felelős szerkesztő a pártsemlegességére addig oly büszke lapot a Szabadelvű Párt szolgálatába állította. A pártoktól való teljes függetlenség erőteljes hangoztatása nem volt ritka a korszak újságainál.² Az olvasóknak tett tetszetős ígéretét azonban nem minden sajtóorgánum tudta teljesíteni. A „pártok feletti” önmeghatározást tehát nem szabad

¹ Marosvásárhelynek már 1858-tól volt sajtóterméke, 1872-ben Székelyudvarhelyen is megjelent az első lap, két év múlva Sepsiszentgyörgy is saját kiadvánnyal büszkélkedhetett, 1882-től pedig Kézdivásárhelyen is nyomtattak hírlapot.

² A Brassóból Sepsiszentgyörgyre átköltöző *Nemere* például „nem valamelyik politikai párt, társadalmunk valamelyik osztálya: hanem állami és nemzeti közérdekeink, az elfogulatlan igazságérzet közlőnyének” hirdette magát. (*Előfizetési felhívás*. = *Nemere* 1874. szeptember 26. 1.) De a Kézdivásárhelyen megjelenő *Székelyföld* sem kötelezte el magát egyetlen párt mellett sem.

kézpénznek venni, a téma vizsgálatát nem lehet megkerülni egy hírlap történetének tanulmányozása során sem. Nincs ez másképp a *Csiki Lapok* esetében sem; cikkünkben ezért az első évtized egyik legérdekesebb kérdését, a pártsemlegesség problematikáját elemezzük.

Csik vármegye első helyi érdekű hetilapja jól átgondolt, részletes programmal lépett az olvasóközönség elé. Ezek az induláskor megfogalmazott feladatok gyakorlatilag a régió fejlődése vázlatos tervezetének is tekinthetők, hiszen a mélyreható változások alapvető feltétele volt többek között a kulturális és gazdasági élet fellendítése, az oktatás szerepének növekedése és nem utolsósorban a hagyományosan konzervatív szemléletű csiki székelység nyitottabbá válása az új, polgári műveltség iránt. A *Csiki Lapok* tehát a vármegye polgárosodását tűzte zászlajára, és az évek során ehhez mindig következetesen ragaszkodott is. Sok laptársával ellentétben a *Csiki Lapok* nem valamely egyesület vagy a vármegye hivatalos közlönyeként jelent meg. Már indulásakor leszögezték, hogy a szerkesztőség munkáját semmiféle klikk vagy hatalmi és személyi érdek nem fogja befolyásolni. A kiadvány tehát a különböző magánérdekek támogatása helyett a közjó előmozdítását, a csiki székelységet akarta szolgálni. Ennek megfelelően a *Csiki Lapok* a csiki székelységet érintő kérdésekkel és eseményekkel foglalkozott, és nem a napi sajtóban részletezett országos eseményekkel traktálta olvasóit.

Az 1889–1896-os időszakban, amíg vegyes tartalmú közlönyként jelent meg, a *Csiki Lapok* politikai program megfogalmazására természetesen nem vállalkozhatott. A politika azonban nem szorult ki teljesen az újságból, hiszen az általános tájékoztatás részeként, ha ritkábban is, de ilyen jellegű kisebb hírek is napvilágot láttak. Ezt időnként meg is indokolták:

„Nem hivatásunk az országos politikával foglalkozni. Politizálnunk általában nem is szabad, de az nincs és nem is lehet nekünk megtiltva, hogy az eseményeket időről-időre ne közöljük olvasóinkkal, sőt ezt tenni kötelességünkben is áll, ha mindjárt ezen események politikai természetűek lennének is.”³

Az előfizetési felhívásokban viszont a szerkesztőség mindenki számára egyértelművé tette, hogy a lap nemcsak nem áll egyetlen párt szolgálatában sem,⁴ de egyetlen csoportosulás támogatását sem élvezi.⁵ Ennek ellenére az elfogulatlan és tárgyilagos tájékoztatás követelményének a *Csiki Lapok* nem tudott maradéktalanul eleget tenni.

³ *Nem félünk.* = *Csiki Lapok* 1892. január 20. 1.

⁴ Csak két jellemző példa a politikai lappá alakulása előtti időszakból: A „*Csiki Lapok* nem korszacélra, nem a clerikális irány jobbjágy szolgálatára” lett megteremtve (*Csiki Lapok* 1889. március 27. 1); „Maradunk önállóak, senki érdekének alá nem rendelték, egyedül a köznek akarva szolgálni!” (*Csiki Lapok* 1894. december 26. 3).

⁵ „Bennünket e tekintetben – utalt a lap anyagi függetlenségére az előfizetési felhívás – minden szubvenció nélkül még az egyszerű gyanúsítás vádja sem érinthat.” *Társadalom, közgazdaság és szépirodalom.* = *Csiki Lapok* 1892. december 25. 3.

Mivel 1897-ig politikai kérdésekkel elvileg nem foglalkozhatott, a lap politikai irányultságára mindenekelőtt a vármegye országgyűlési képviselőinek ténykedését bemutató közleményekből, valamint a parlamenti választásokról szóló tudósításokból lehet következtetni. A szerkesztőség ugyanis sokkal nagyobb sajtónyilvánosságot biztosított a két függetlenségi és 48-as párti képviselőnek (Molnár Józsefnek és Gyórfy Gyulának), mint a Szabadelvű Párt színeiben mandátumhoz jutó ifj. Andrassy Gyulának (1892-től Tódor Józsefnek) és Mikó Árpádnak. Az ellenzéki politikusok tevékenységét a lap mindig figyelemmel kísérte, fontosabb beszédek közlésének, valamint a választóknak tartott beszámolóikról való tudósításoknak köszönhetően a csíki olvasóközönség mindig értesülhetett parlamenti működésükről. Az e közleményeknek biztosított előkelő hely (Molnár képviselőházi beszédét például a vezércikk helyén közölték 1893. november 15-én), illetve terjedelem (1892. június 22-én a melléklet mindkét oldalán szintén az ő szónoklata volt olvasható) mellett szembetűnő a megfogalmazás is; ennek segítségével igyekeztek szimpátiát, bizalmat kelteni az ellenzéki képviselők iránt.⁶ Ezzel ellentétben a kormánypárti képviselők nevével elvétve (parlamenti felszólalásaiknak például nyomát sem találjuk) vagy csak jelentéktelen rövid hírekben találkozunk. Jellemző a róluk megjelent igen kevés és rövid írásokra (kivételesen vidéki levelezők küldték be!), hogy a felelős szerkesztő nem mindig hagyta azokat megjegyzés nélkül: a hozzájuk fűzött lábjegyzetek pedig szintén az ellenzékiesség erősítését szolgálták. Mikó képviselő gyergyói útjáról például a lap rendes munkatársa (csak ezért adták le a cikket) küldött tudósítást, amely után megjegyezte, hogy:

„úgy értesültünk, hogy a beszámoló beszédek alatt és után is az éljen Kossuth Lajos, éljen Ugron Gábor felkiáltások többször elhangzottak mi – ha igaz – nagyon is illusztrálja, miképp Gyergyóban az ellenzéki érzelmű választók nagyon is sokan lehetnek.”⁷

Mint látható, a *Csíki Lapok* egyértelműen a csíki székelység körében népszerűbb ellenzéki magatartás ébrentartására törekedett, ami a kortársaknak nem is lehetett annyira meglepő, hiszen az újság első felelős szerkesztője, dr. Bocskor Béla ebben az időszakban a Csík vármegyei Függetlenségi és 48-as Párt jegyzője volt.

Az országgyűlési képviselőkkel kapcsolatban tapasztalható egyértelmű politikai állásfoglalásokon kívül az újság nem törekedett minden kétséget kizáróan ellenzékiessége bizonyítására. Bár soha nem mulasztották el, hogy az évfordulók alkalmával terjedelmes cikkekben felelevenítsék 1848–1849 dicső napjait, valamint méltassák

⁶ Jó példák erre: „Miután képviselőnk [Molnár József] néhány órát a beszámolóra megjelent választói között eltöltött, mindenki meglepedéssel és a bizalom megerősödött érzelmével vált el szeretett képviselőjétől.” (Csíki Lapok 1889. július 24. 2); „Az egész ház által rokonszenvesnek ismert” Gyórfy Gyula „tartalmas beszédet” mondott a véderő törvényjavaslatról (Csíki Lapok 1889. március 20. 3).

⁷ Csíki Lapok 1891. szeptember 16. 3.

Kossuth Lajos tevékenységét,⁸ ezekben a közleményekben tartózkodtak a vármegeyi vezetés vagy a kiegyezés bírálatától. Egy-egy kivétellel azonban találkozunk. Ilyen például a gróf Andrássy Gyula halálával kapcsolatos rövid hír, amelyben leszögezik: „lapunk tere és programja nem engedi, hogy a nemes gróf haláláról bővebben megemlékezzünk”⁹.

De az ehhez hasonló félreérthetetlen megjegyzések és a függetlenségi szellem előnyben részesítése mellett a fennálló rendszer nyílt támadásával is találkozunk.

„Jött megint egy tavasz, de nem verőfényes, mint az 1848-iki, hanem amolyan erős, ködös, amitől nem éled, hanem álmosodik az ember. A megifult phönyx madárnak leszegték szárnyait, s azt mondták, hogy majd megnő magától. Élni hagyták ugyan, de többé már nem repülhetett. Ez volt 1867. Azóta egyre jobban nyesegetik tollait s ez: a ma!”¹⁰

A Függetlenségi és 48-as Párt támogatása az 1892-es országgyűlési választások alkalmával csúcsosodott ki. Bár az újság a szabadelvű párti képviselőjelöltek vidéki korteshadjáraitól is beszámolt, sokkal részletesebben és nagyobb terjedelemben tudósította olvasóit az ellenzéki párt választási összejöveleiről. Ezekben jelentős csorbát szenvedett a gazdasági, kulturális, tanügyi beszámolókra jellemző tárgyilagos, objektív közlés, hiszen egy-egy tudósítás a szabadelvű párti jelölt elleni hangulatkeltést szolgálta.¹¹ A részrehajló tájékoztatás heves indulatokat váltott ki: az egyik elégedetlen olvasó például erélyesen követelte a két fél választási mozgalmainak arányos bemutatását, ellenkező esetben akár a főügyészséghez való feljelentést sem zárta ki. A *Csiki Lapok* egyik programpontjára hivatkozva (a kiadvány célja az olvasók kedvében járni) azonban a szerkesztő kivágta magát ebből a kínos helyzetből:

„ki kell nyilvánítanunk, hogy legkevésbé sem tehetünk arról, hogy miszerint az ellenzéki érzelmi választók sokkal több bizalmat helyeznek a lapunkba [...] s azért nagyon természetes dolog az, hogy az ellenzéki mozgalmakkal bővebben foglalkozunk, mint a szabadelvű pártiak mozgalmával...”¹²

⁸ A lap a március 15-i ünnepekről gyakorlatilag minden nagyobb községből beszámolt, Kossuth 90. születésnapját ünnepelve (1892. szeptember 19-én) pedig piros-fehér-zöld keretes, halálára emlékezve (1894. március 25-én és április 4-én) gyászkeretes címlappal jelent meg.

⁹ Csíki Lapok 1890. február 26. 3.

¹⁰ *Márczius tizenötödike*. = Csíki Lapok 1891. március 18. 1.

¹¹ Az 1892-es választást megelőző napokban a lap például dr. Tódor József kanonok, szabadelvű képviselőjelölt csikkarcfalvi útjáról számol be igen egyoldalúan. A képviselőjelölt a falu felé igyekezve „Vacsárcsi és Rákos községeken át a legkedvezőtlenebb fogadtatásban részesült, mert mindkét községben »le vele-le vele«, »éljen az ellenzék« szavakat kiabálta feléje a lakosság nagy része s mindkét községben kiszáradt fenyőfákból és ezekre ráaggatott piszkos rongyokból hevenyésztek számára díszkapukat és zászlókat, sőt mint hallottuk, sáros hólabdákkal is megdobálták őt és kíséretét.” *Képviselőválasztási mozgalmak megyénkben*. = Csíki Lapok 1892. január 20. 2.

¹² *Nem félünk*. = Csíki Lapok 1892. január 20. 1.

A választások végeredményét és kialakulásának körülményeit a lap ennek megfelelően a megszokott módon elemezte. A két ellenzéki képviselő diadalában a csíki lakosság függetlenségi törekvéseinek megerősödését látta, ugyanakkor igyekezett megmagyarázni a bukás okait a karcfalvi és a gyergyói kerületben:

„A kormánypárt jelöltje [Tódor József] csak kevés dicsőséget aratott megválasztása által, mert a hivatalos presszió, vesztegetés, ámitás és fondorlat adta kezébe a mandátumot.”¹³

A képviselőválasztás érdekessége, hogy ezt követően néhány olvasó megunt, hogy ellenzéki szemüvegen keresztül kellett szemlélnie az eseményeket, és visszamondta az előfizetést. A lap elkötelezettségére jellemző, hogy a szerkesztőség, kihasználva a konkurenciahiányt, kísérletet sem tett visszacsalogatásukra, sőt tettükért nyilvánosan kigúnyolta őket.¹⁴

Az 1892-es választások során „felzaklatott szenvedélyek” csillapodása után a *Csíki Lapok* hangvétele – akárcsak az olvasók élete – visszatért a rendes kerékvágásba. A kormányzat rendszeres bírálatával továbbra sem találkozunk az újság hasábjain, de a szabadelvű párti helyi politikusokkal kapcsolatban napvilágot látó érdemi hírek csekély száma miatt ezután sem volt kérdéses a lap politikai irányultsága. Politikai megnyilatkozásoknak nagyobb tér ezt követően is csak választások alkalmával nyílt, amikor a megnövekedett olvasói érdeklődést kiszolgálva a szerkesztőség egyértelműen állást foglalhatott a jelöltek mellett vagy ellen. A gyergyói körzetben tartott időközi országgyűlési választások idején is (1894) teljesen egyértelmű a lap ellenzéki sége. A kormánypárt elleni ilyenkor szokásos megnyilvánulások például már a tulajdonképpeni választási mozgalmak megindulása előtt (amikor a szabadelvű párti jelölt személye még nem is volt ismert) elkezdődtek, hiszen a szerkesztőség által „időszerűnek” talált olvasói levél megvonta a főispánná választott Mikó Árpád képviselőségének nem túl pozitív mérlegét.

„Ez a sok nagy ember jelölés úgy összezavarta fejünket, hogy most már azt is kezdjük sajnálni, hogy ugyan miért hagy el Mikó Árpád. Nekünk ugyan nem tetszett a politikája, de az az egy bizonyos volt, hogy minden esztendőben nyáron, mikor hazalátogatott, legalább megmoshattuk a fejét, egyszóval volt, akit összeszidjunk.”¹⁵

A függetlenségi szellem előnyben részesítése azonban érdekes módon jelentősen mérséklődött az 1896-os őszi választások során. A négy évvel azelőtti, rendkívüli számokban közölt terjedelmes tudósításokkal alig találkozunk, az előző választás

¹³ *Választási mozgalmak vármegyénkben.* = Csíki Lapok 1892. február 3. 2.

¹⁴ „A Csíki Lapok szerkesztősége és kiadóhivatala mélyen megszorodott szívvel jelenti, hogy [...] urak, leghűbb és legpontosabb elő- és utófizetőink folyó évi február hóban a Csíki Lapokra nézve sajtó elhatározásuk folytán elhaláloztak.” Csíki Lapok 1892. február 10. 3.

¹⁵ Csíki Lapok 1894. Augusztus 29. 2.

idején megjelent lelkesítő vezércikkek helyét a szavazás „politikai részétől eltekintő”, elméleti kérdéseket boncolgató írások vették át. A lap a kormánypárti és az ellenzéki képviselőjelöltek kortesútjairól gyakorlatilag azonos terjedelemben számolt be, az előző időszakhoz képest meglepően tárgyilagosan. Bár egyértelmű volt, hogy a tudósítók melyik párt szimpatizánsai, az ellentábor jelöltjének személyét minősítő negatív jelzőkkel, személyeskedő megjegyzésekkel alig találkozunk. A választások eredményéről szintén kiegyensúlyozott, mindkét fél politikai érzéseit tiszteletben tartó beszámolókból értesülhettek az olvasók. A gyergyószentmiklósi kerületben történekről például kifejezetten baráti hangon számol be a tudósító:

„Mindegyik pártot lelkesítette, biztatta a győzelem reménye. Zeneszó, lelkes éljenzés hangzott szüntelen s hol az egyik, hol a másik párt lelkesedése emelkedett felül.”¹⁶

Bár a lap vezércikként hozta Molnár József nyílt levelét (1896. október 28.), amelyben a képviselőjelöltségtől való visszalépését indokolta választóinak, nem találunk olyan egyértelmű utalásokat, amelyek a mostanáig egyértelműen ellenzéki beállítottságú sajtóorgánum egyik vagy másik fél melletti elkötelezettségét bizonyítanák. Ennek köszönhető, hogy a *Csíki Lapok* tájékoztatása talán most állt a legközelebb a többször hangoztatott pártsemlegességhez. A lap korábbi ellenzékiességének az 1896-os választások idején tapasztalható eltompulása, sőt eltűnése a felelős szerkesztő életében bekövetkezett változásokkal magyarázható. Az 1895 decemberében megyei tiszti ügyésszé választott dr. Bocskor Béla ugyanis szakított függetlenségi és 48-as párti múltjával, mi több, a választásokon a Szabadelvű Párt támogatásával akart mandátumhoz jutni a csíkkarcfalvi kerületben. Érthető tehát, hogy kormánypárti jelöltként nem akarta komoly hírlapi támogatásban részesíteni az ellenzékét, ugyanakkor nem alakíthatta át a többnyire függetlenségi eszméket valló olvasótáborral rendelkező lapot sem a kormánypárt szócsövénév. E kettősség miatt változott meg egy rövid időre tehát a lap irányultsága: 1896 végén az újságban a kormányzat és az ellenzék támogatottsága kiegyenlített. Az október végi választáson különben alulmaradt dr. Bocskor Béla politikai pálfordulása azonban nem múlt el nyomtalanul, hiszen már két hónap múlva meg kellett válnia főszerkesztői székétől.

Az egyre gyarapodó olvasótábor láttán már 1895-ben felmerült a *Csíki Lapok* politikai közlönyre alakításának lehetősége, ezt azonban csak 1897 januárjától sikerült megvalósítani. Györgyjakab Márton tulajdonos kiadó a profilbővítéssel természetesen még sikeresebbé szeretne volna tenni lapját, amelyre az újság tekintélyét, töretlen népszerűségét figyelembe véve minden esély megvolt. Ennek érdekében azonban nemcsak az ezzel járó anyagi áldozatot vállalta, hanem személyi változást is szükségesnek tartott. Az utolsó év tanulságait levonva megköszönte a felelős szerkesztő dr. Bocskor Béla nyolcéves munkáját. Bocskor nemcsak pártállása miatt nem tűnt a jövő emberének, de vármegyei tiszti ügyészként jóval kevesebb ideje is

¹⁶ *A választások eredménye megyénkben.* = *Csíki Lapok* 1896. november 4. 2.

maradt a lap szerkesztésére. Mivel a tulajdonos biztos kezekben szeretne volna tudni lapját, a vármegye egyik legismertebb és legtevékenyebb személyiségét, a korábbi országgyűlési képviselőt, ifj. Molnár Józsefet kérte fel felelős szerkesztőnek. A komoly és határozott tervek ellenére az új felelős szerkesztő nem jelentett hosszútávú megoldást a *Csíki Lapok*nak, egy év után ugyanis önként megvált tisztségétől. A hírlapirodalom Csík vármegyei elmaradottságát figyelembe véve az utód megtalálása nem ígérkezett könnyű feladatnak, így ideiglenesen a tulajdonos 1898. január 1-jétől átvette a lap szellemi részének az irányítását is.¹⁷ Mivel szerkesztői tapasztalattal egyáltalán nem rendelkezett (az addigi kilenc év alatt egyetlen cikket sem írt lapjába), és nehezen elképzelhető, hogy a nyomda és a könyvkereskedés irányítása mellett át tudta volna vállalni a szerkesztés és a terjesztés sokrétű feladatát, kétségtelen tény, hogy a tulajdonos helyett valaki ellátta a felelős szerkesztő munkáját, annak ellenére, hogy hivatalosan nem ő foglalt helyet a szerkesztői asztalnál. Bár ezzel kapcsolatban egyetlen információt sem találunk a lap hasábjain, valószínű, hogy az íráscikkek jelentős részét jegyző T. Nagy Imre töltötte be ezt a szerepet.¹⁸

A politikai hetilappá válás ellenére Molnár József továbbra is kitarzott az induláskor vállalt program mellett, és minden olvasót biztosított afelől, hogy a kezdeti célokat, törekvéseket kedves újságjuk továbbra is következetesen szem előtt tartja, azokhoz hű marad. Bár elvileg lett volna rá joga, a tulajdonos ellenállt a szabad politizálás csábításának, és nem tette ki sikeres lapját a gyors bukás esetleges veszélyének.

„Egyébiránt fő törekvésem nem a politizálás lesz, hanem rámutatni csíki bajainkra, azoknak orvoslását vita tárgyává tenni, minden igazságtalanságot és hamisságot szigorúan üldözni, a visszaéléseket nem takarni el, de egyúttal el is ismerni a jó és helyes cselekedeteket és intézkedéseket.”¹⁹

A lap tehát nem vált „nyíltan politizáló újsággá”. Ennek ellenére a pártatlanság kérdését a program nem kerülhette meg. A szerkesztőség mindenekelőtt valamelyik politikai párthoz való kötődés látszatát szeretne volna elkerülni, így érthető, hogy minden adandó alkalommal kiemelte az újság „pártokon felül álló” jellegét:

„Újból is hangsúlyozzuk, hogy e lapok az igazság védője, a közvélemény kifejezője fog lenni mindig, s noha politikai tartalma is lesz, igyekezni fog megtartani azt a kitűzött álláspontját, hogy pártokon kívüli szempontból ítéli meg a közdolgozat.”²⁰

¹⁷ A meglepő döntés hátterét nem részletezi, erről csak egyetlen tömör mondatban értesülhetett az olvasóközönség: „A szerkesztésért a felelősséget úgy a hatósággal, mint egyesekkel szemben én viselem.” Csíki Lapok 1897. december 23. 1.

¹⁸ Visszaemlékezéseiben T. Nagy Imre már egyértelműen utalt az újságnál ebben az időszakban betöltött szerepére, de ennek időtartamát eltúlozza: „a Györgyjakab megnevezett szerkesztősége mellett évekig szerkesztettem a Csíki Lapokat.” TIVAI NAGY Imre: *Emlékezés régi csíkiakról*. Kolozsvár, 2000. Stúdium Kiadó, 39.

¹⁹ *Előfizetési felhívás*. = Csíki Lapok 1896. december 23. 1.

²⁰ *Előfizetési felhívás*. = Csíki Lapok 1897. január 6. 1.

Jelentős változás ez az előző időszakhoz képest, hiszen míg akkor vegyes tartalmú közlönyként a fontos politikai ügyekben képviselt ellenzéki álláspontját nyíltan vállalta, most sokkal jobban megpróbált elzárkózni bármelyik eszmei-politikai irányzat követésétől. Felvetődik azonban a kérdés, hogy a Molnár József névvel fémjelzett *Csiki Lapok*tól elvárható volt-e az objektivitás. Mivel korábban országosan ismert függetlenségi párti politikus volt, a sokat hangoztatott teljes pártatlanságot talán egyetlen kortárs sem vehette komolyan. Molnár becsületes, egyenes jellemét bizonyítja, hogy nem is akarta elhitéteni olvasótáborával, hogy sutba dobva múltját, feladatát elfogultságmentesen fogja ellátni. Ennek ellenére megpróbált politikai beállítottságán felülemelkedni:

„Kijelentem azonban, hogy noha a lap pártokon felül álló politikai lap lesz, egyéni politikai meggyőződésemet és nézetemet nem tagadom meg, de azért igyekezni fogok minden párttal szemben szigorúan tárgyilagos bíráló lenni.”²¹

A korszak számtalan példájából kiindulva hajlamosak lennénk azt gondolni, hogy felelős szerkesztőjének köszönhetően a *Csiki Lapok* a függetlenségi párt szolgálatába szegődött. Ezzel szemben, bár nyilvánvalóan nem vált belőle kormánypárti médium, érdekes módon sokkal enyhébb ellenzéki vonalat képviselt, mint korábban. Igyekezett a pártatlanság látszatát kelteni: bár továbbra is a függetlenségi eszme híve maradt, ennek hirdetését, népszerűsítését sokkal kifinomultabb eszköztárral tette, mint az előző korszakban. Ennek ékes bizonyítéka, hogy míg a lapban alig foglalkoznak részletesebben a politikai élet főbb szereplőivel, a Függetlenségi és 48-as Párt, illetve az egyetlen Csík vármegyei ellenzéki képviselő, Várossy Gyula tevékenységét nyomon követik. Nem volt ritka, hogy a szerkesztőség, mintha igazolni akarta volna magát, magyarázattal is ellátta ezeket a tudósításokat. Érdekes az Országos 48-as Szövetség megalakulásáról beszámoló cikket bevezető megjegyzés, amelynek nyilvánvalóan az volt a célja, hogy még a részrehajlás gyanújának árnyékát is elkerüljék: „Minthogy e párt egy nagy országos párt, kötelességünknek tartjuk, mint politikai lap, a következőkben ismertetni a megalakulást.”²²

A lap politikai irányultságáról sokszor az olvasói levelek közlését elutasító magyarázatok is árulkodóak. Bár legtöbbször arra hivatkoztak, hogy az írások nem aktuális politikai kérdéseket tárgyalnak, előfordult félreérthetlenebb utalás is. Egy, az 1848-as forradalmi eseményeket elemző olvasói levél kapcsán például a szerkesztő azzal indokolta döntését, hogy a cikkben nemcsak az ellenzék álláspontját bírálják, de „oly fejtegetések mellett van dicsőítve a kiegyezés, amely egy pártlapban helyt foglalhat, de a Csiki Lapok pártokon felül álló programja mellett nem tehető közé.”²³

²¹ *Előfizetési felhívás.* = Csiki Lapok 1896. december 23. 1.

²² *Az országos 48-as szövetség megalakulása.* = Csiki Lapok 1897. május 12. 2.

²³ Csiki Lapok 1897. február 24. 3.

A programban sokat hangoztatott függetlenség 1898-ban más értelmezést nyert. Molnár József kiválása után a lap nem kötelezte el magát egyetlen párt mellett sem, így továbbra is pártonkívüli politikai lap maradt, amely „minden helyi és közérdeket minden befolyástól menten fog tárgyalni”²⁴. Az előző évvel ellentétben azonban, amikor elvileg bármely párttól érkező tárgyilagos cikket az író egyéni felelősségére közöltek, mostantól szigorúbban jártak el. Az év eleji hagyományos előfizetési felhívást helyettesítő cikk közérthetően elmagyarázta, hogy pártálláspontot tükröző írások megjelentetésétől – akár helyi, akár országos ügygel foglalkoznak – ezentúl az újság elzárkózik. A pontos és határozott megfogalmazással a szerkesztőség megpróbálta kiköszörölni a lap függetlenségén esett esetleges csorbát, ugyanakkor félremagyarázhatatlanul leszögezte, hogy valójában ez jelenti az igazi pártatlanságot.²⁵ Ennek fényében természetesen újra megerősítették, hogy az újság céljai között a köz szolgálata mindenképp felett áll.

„E lapok politikai iránya továbbra is az marad, hogy előttünk nincs se kormány, sem párt, melyet védelmeznünk kellene, vagy melyet támadni a lap hivatásának tartana. Támadjuk vagy hibáztatjuk azt, akár honnan jöjjön, amit a közérdekből rossznak tartunk és támogatjuk azt, amit ugyanazon érdekből hasznosnak ítélünk.”²⁶

A politika szereplőitől való egyenlő távolságtartás már túlmutat a korszak „független újság” meghatározásán (ez alatt tulajdonképpen csak a pártoktól való anyagi függetlenséget értették). Bár kétségtelen tény, hogy a kiegyensúlyozottság tekintetében jelentős előrelépés történt, a teljes semlegesség nyilván most sem valósult meg. 1898 újdonsága azonban, hogy módosult a lap politikai beállítottsága. A korábbi ellenzéki irányvonal előtérbe helyezése helyett a 10. évfolyam során ugyanis – különösen az év második felétől – egyre jobban érzékelhető a kormány mérsékelt támogatása.²⁷ A *Csíki Lapok* pártelkötelezettségéről azonban ennek ellenére nem beszélhetünk, mivel a szabadelvű párthoz vonzó íráskor aránya nagyon alacsony, és hiányoznak az ellenzéket erőteljesen bíráló cikkek. Az újság továbbra sem fejt ki politikai propagandát, helyt ad olvasói véleményeknek, de egy-egy tudósítás terjedelméből, a szerkesztői megjegyzésekből jól kitapintható a kormány tevékenységének elismerése. Elfogultságára utal többek között, hogy a Csík vármegyei országgyűlési képviselők közül az olvasók ezentúl elsősorban a szabadelvű pártiak munkásságáról értesülhettek. Várossy Gyula októberi hivatalos látogatásának időpontjáról például egy héttel korábban tájékoztatta az érdeklődőket, de

²⁴ Csíki Lapok 1897. december 22. 1.

²⁵ Sok olvasó úgy értelmezte a lap függetlenségét, hogy abban vegyesen hol ellenzéki, hol pedig kormánypárti közlemények láthatnak napvilágot.

²⁶ *Boldog új évet!* = Csíki Lapok 1898. január 5. 2.

²⁷ Ennek oka valószínűleg a szerkesztőváltás lehetett, hiszen a tényleges felelős szerkesztői feladatokat ellátó T. Nagy Imre a kiegyezéspárti (a kortársak által 67-esnek nevezett) irányzat elkötelezett képviselője volt.

magáról az eseményről már egyáltalán nem tett említést. Ezzel szemben dr. Egyedi Arthur képviselő július 23-i csíkszeredai beszámolójának egy egész oldalt szentelt. Nemcsak hogy teljes egészében közölte a Szabadelvű Pártot képviselő politikus beszédét, de lelkesen tudósított az esti díszvacsorán történekről is. Ezek után nem meglepő, hogy tevékenységét is igen eredményesnek értékelte:

„Mindnyájan meggyőződünk arról, hogy dr. Egyedi a képviselőiséget nem csak a cím kedvéért vállalta el, hanem a mandátummal járó kötelességeket minden irányban a legnagyobb buzgósággal teljesíti is.”²⁸

A kormánypárttal szembeni „jóindulatú semlegesség” még jobban tetten érhető a válságos belpolitikai helyzetet elemző decemberi lapszámokban.²⁹ A hetilap politikai identitása – ha eddig kételkedtünk volna – most már teljesen világos, hiszen egyértelműen elítéli az ellenzék magatartását, amely az országgyűlésben „nem komoly elvi kérdések megvitatására törekedett, hanem a legkisebb értékkel sem bíró napirend viták előidézésével Bánffy báró kormányelnök személye ellen intézett támadásokat”³⁰.

A feszült parlamenti élet kérdése azért került hangsúlyozottabban felszínre, mert a disszidensek között volt az 1896-tól már szabadelvű párti dr. Győrffy Gyula is. A szerkesztő nyilvánvalóan nem helyeselte a csíkszentmártoni kerület képviselőjének elhatározását, de elfogadta azt, és reményét fejezte ki, hogy döntését Győrffy minél előbb indokolni fogja választóinak is. Ez valóban nem váratott sokáig magára: a következő héten a képviselő „kétségbeesett eszköznek” nevezte a Tisza-féle javaslatot, és alkotmányos aggályait hangoztatva kijelentette, hogy ezt „fajom elárulása nélkül, még akkor sem fogadhatnám el, ha nem volnék képviselő”³¹. Ebben a számban az olvasóközönség azonban nemcsak a kilépés okait ismerhette meg alaposabban, hanem még egyszer meggyőződhetett a korábbi ellenzéki orientáció háttérbe szorulásáról is. Győrffy döntésével – mint már korábban is írták – a szerkesztőség nem értett egyet, így a cikket sem hagyták szó nélkül. Ugyan nem szálltak vitába a képviselővel, de „megcsillagozott” magyarázattal látták el, amelyben kifejtették, hogy a képviselő iránti tiszteletből tért adnak a közleménynek, „a nélkül azonban hogy ebből bármi vonatkoztatást lehetne tenni” a lap álláspontjára.³² A szerkesztői indoklás azonban ezúttal fölösleges mentegetőzésnek bizonyult: az olvasók még ugyanebben a számból értesülhettek, hogy 1899. január 1-jétől a lap szerkesztését a közismerten szabadelvű párti nézeteket valló dr. Fejér Antal fogja

²⁸ *Képviselői beszámoló.* = Csíki Lapok 1898. július 27. 1.

²⁹ 1898 őszétől az ellenzék által alkalmazott technikai obstrukció gyakorlatilag ellehetetlenítette a parlament működését. A helyzet orvoslására törekvő Tisza Kálmán javaslata (Lex Tisza), amely a parlamenti határozatot helyettesítve, a kormány számára különleges fölhatalmazást akart biztosítani, annak ellenére, hogy nem került a képviselőház elé, tulajdonképpen a Szabadelvű Párt szakadásához vezetett: 30 képviselő kilépett a pártból (disszidensek).

³⁰ *Bonyolódott állapotok!* = Csíki Lapok 1898. december 14. 1.

³¹ *Győrffy Gyula a Tisza-féle törvényjavaslatról.* = Csíki Lapok 1898. december 21. 1.

³² *Győrffy Gyula a Tisza-féle törvényjavaslatról...i. h.* (31. jegyzet)

átvenni. Az új felelős szerkesztő az általa követett eszmékről és vezérelvekről az előfizetési felhívásban tájékoztatta az olvasóközönséget, egyértelművé téve mindeki számára a lap politikai irányultságát:

„Eddigi nyilvános szereplésem, s 17 évi tapasztalatom csak egy ösvényt jelöl meg, melyen ezután is haladhatok, mint ember, mint társadalmi individuuum s ez: – az országos szabadelvűség ösvénye. ... Nem lesz tehát senkire nézve meglepő, mikor kijelentem, hogy a Csíki Lapokat is jövőre ezen párt szellemében fogom szerkeszteni mindaddig, míg én ennek eszméit, törekvését jóknak, a haza javára előnyösöknek, üdvösöknek fogom tudni.”³³

Ezzel tehát lezárult a *Csíki Lapok* történetének tíz évig tartó pártsemleges időszaka. Ahogyan láttuk, a korszak hasonló „pártok feletti” sajtótermékei többségéhez hasonlóan a Csíkszeredában napvilágot látott újságnak sem sikerült teljesen távol tartania magát a politikai élettől. A *Csíki Lapok* pártsemlegességének jellegzetessége, hogy a függetlenségi eszme folyamatos, de változó intenzitású támogatását 1898-ban a kormánnyal való mérsékelt szimpátia váltotta fel. De érdekes módon ezt nem Györgyjakab Márton kiadótulajdonos pártállása befolyásolta, hanem a felelős szerkesztő által pillanatnyilag vallott politikai nézetek. Bár a lap elkötelezettségéhez nem férhet kétség, megállapítható, hogy ez csak ritkán volt érzékelhető a kortársak számára. Programjának megfelelően ugyanis a *Csíki Lapok* igazi helyi lapként mindenekelőtt Csík vármegye gazdasági, társadalmi, kulturális életével foglalkozott, és nem belpolitikai kérdésekkel, amelyekben a tájékoztatás kiegyensúlyozottsága a legtöbb csorbát szenvedte.

KOCSIS, LAJOS

La tendance politique de la période neutre (1889–1898) de 'Csíki Lapok' (Journal de Csík)

Dans l'histoire de plus d'un demi-siècle du journal, paru depuis 1889 à Csíkszereda, 'Journal de Csík', le premier changement vraiment important est survenu après une décennie, lorsque l'hébdomadaire jusque-là neutre est devenu le porte-parole local de 'Szabadelvű Párt' (Parti Libéral). L'autodétermination „au-dessus des partis” préalable était vrai seulement du point de vue que le journal n'était pas soutenu par aucun groupement politique. La tendance politique du journal a été décidée par les convictions politiques de ses rédacteurs: pendant neuf ans, le but de 'Csíki Lapok' a été décidément de réveiller une attitude d'opposition, populaire parmi les Sicules de Csík, tandis que la dernière année de l'époque, le journal s'efforçait à un soutien modéré du gouvernement. La prise de position politique du journal pouvait être déduit des écrits en rapport des députés du département de Csík, et des compte-rendus des élections législatives. Dans cette période donc 'Csíki Lapok' n'était pas un organe ouvertement politique, ne servait aucun parti politique, mais il restait un organe locale, qui s'occupait des questions administratives et socio-publiques du département.

³³ A *Csíki Lapok* mélyen tisztelt olvasóihoz. = Csíki Lapok 1898. december 28. 1.